

2025). Retrieved June 15, 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian]

13. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021, March 23). Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 013 "Pochatkova osvita" dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity: Nakaz № 357 [On approval of the higher education standard in specialty 013 "Primary Education" for the first (bachelor's) level of higher education: Order No. 357]. Retrieved June 15, 2025. URL: <https://surl.li/afwfh> [in Ukrainian]

14. Centro Sviluppo Creativo Danilo Dolci. (n.d.). A quality democratic system in the EU through legal literacy with LAW. Retrieved June 17, 2025. URL: <https://surl.li/kqcpuy> [in Ukrainian]

15. Kupchuk, L. Ye., & Krutko, T. V. (2024). Refleksyivni praktyky u svitli zabezpechennia yakosti vykladannia inozemnykh mov u nemovnykh ZVO [Reflexive practices in the context of ensuring quality of foreign language teaching in non-linguistic universities]. *Akademichni vizii*, 37, 1-11. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШЛАПАК Володимир – аспірант кафедри педагогіки і освітнього менеджменту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: формування правової культури майбутніх учителів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHLAPAK Volodymyr – Postgraduate Student of the Department of Pedagogy and Educational Management Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Scientific interests: formation of the legal culture of future teachers.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 30.08.2025 р.

УДК 37.013.42:37.015.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-472-477

ВОЛОЩУК Михайло –

аспірант кафедри педагогіки і освітнього менеджменту

Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5618-9723>

e-mail: Pcb.2020.ua@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

У науковій статті проведено ґрунтовний аналіз теоретичних засад формування педагогічної культури як основи педагогічної майстерності вчителя. Визначено, що відповідна проблема стала предметом досліджень багатьох вчених ще з ХХ століття, а втім, з огляду на соціокультурні та технологічні зміни вона залишається не менш актуальною і сьогодні. Наголошено на тому, що загалом у науковому дискурсі наразі існує чимало підходів до визначення поняття «педагогічна культура», однак на основі проведеного аналізу окремих з них авторами сформовано власну дефініцію цього терміну. Так, встановлено, що педагогічна культура являє собою інтегральну характеристику професійної діяльності вчителя, яка як складова професійної культури відображає єдність об'єкта, суб'єкта, змісту, механізму, системи і цілей педагогічного процесу та проявляється у гармонійному поєднанні високорозвиненого педагогічного мислення, знань, почуттів і професійної творчої діяльності, сприяючи створенню необхідних умов для здійснення ефективної педагогічної діяльності, самореалізації та саморозвитку особистості.

Крім того, з'ясовано, що питання структури педагогічної культури та її видів також є спірним у науковому полі, оскільки дослідники по-різному трактують як кількісний, так і змістовий склад її основних компонентів. Водночас авторами акцентовано увагу на тому, що узагальнено її елементи (зокрема, професійну компетентність, соціальну відповідальність, ерудицію, конфліктостійкість тощо) все ж можна систематизувати, об'єднавши їх у вісім груп складових (видів): дидактичну, комунікаційну, мовленнєву, моральну, естетичну і загальну культури, культуру виховної діяльності і культуру мислення – які мають свої характерні риси та функції. Разом з тим, у роботі встановлено, що безпосередньо педагогічна культура як цілісне поняття виконує регулятивну, креативну (творчу), семіотичну (знакову) та аксіологічну функції, а також функції розвитку, соціалізації та оцінки.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічна культура, вчитель, освітній процес, професійна діяльність учителя.

VOLOSHCHUK Mykhailo –

Postgraduate Student of the Department

of Pedagogy and Educational Management

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5618-9723>

e-mail: Pcb.2020.ua@gmail.com

THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMING PEDAGOGICAL CULTURE AS THE BASIS OF A TEACHER'S PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific article conducts a comprehensive analysis of the theoretical foundations of the formation of pedagogical culture as the basis of a teacher's pedagogical skills. It is established that this issue has been the subject of research by many scholars since the twentieth century. However, considering socio-cultural and technological changes, it remains highly relevant today. It is emphasized that, in general, numerous approaches to defining the concept of "pedagogical culture" exist in scientific discourse. Nevertheless, based on the analysis of selected scholarly works, the author formulates an original definition of the term. Thus, it is established that pedagogical culture is an integral characteristic of a teacher's professional activity, which, as a component of professional culture, reflects the unity of the object,

subject, content, mechanism, system and goals of the pedagogical process and is manifested in a harmonious combination of highly developed pedagogical thinking, knowledge, feelings and professional creative activity, contributing to the creation of the necessary conditions for effective pedagogical activity, self-realization and self-development of the individual.

In addition, it is found that the structure and types of pedagogical culture remain controversial within the scientific community, because researchers interpret both the quantitative and substantive composition of its main components in different ways. However, the authors emphasize that its components (in particular, professional competence, social responsibility, erudition, conflict management skills, etc.) can generally be systematized into eight groups (types): didactic, communication, speech, moral, aesthetic and general culture, culture of educational activity and culture of thinking - which have their own characteristic features and functions. The study also concludes that pedagogical culture, as an integral phenomenon, performs regulatory, creative, semiotic, and axiological functions, as well as functions related to development, socialization, and evaluation.

Keywords: pedagogical skills, pedagogical culture, teacher, educational process, professional activity of the teacher.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. За останні роки світ зазнав суттєвих трансформацій, значною мірою зумовлених стрімким розвитком технологій, зокрема штучного інтелекту, цифровізацією та глобалізацією інформаційних процесів. Ці зміни суттєво позначилися на всіх сферах суспільного життя, не оминувши й освіти. Вони зумовили появу нових підходів до організації освітнього процесу, впровадження сучасних методик навчання та переосмислення ролі й завдань учителя. Так, у цьому контексті особливої ваги набула педагогічна майстерність, що розглядається як інтегральна характеристика професійної компетентності вчителя, яка передбачає не лише володіння знаннями та навичками, а й здатність ефективно й творчо застосовувати їх на практиці. Водночас фундаментом педагогічної майстерності є педагогічна культура, формування та розвиток якої став необхідною умовою підвищення ефективності професійної діяльності педагога та його здатності відповідати новим суспільним і технологічним вимогам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування педагогічної культури як основи педагогічної майстерності вчителя посідає важливе місце у науково-педагогічному дискурсі. Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад цієї проблеми зробив передусім класик української педагогіки В. Сухомлинський. Його праці «Розмова з молодим директором», «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителям» та інші донині залишаються важливими джерелами педагогічної думки і аналізуються у дослідженнях науковців ХХІ століття, наприклад, таких, як А. Луцюк та Ю. Луцюк. Ще одним вченим, який, продовжуючи шлях В. Сухомлинського, зосередив свою увагу на всебічному вивченні педагогічної майстерності, розкриваючи її сутність, структуру та значення як визначальної професійної характеристики вчителя, є І. Зязюн. З-під його пера вийшло багато наукових робіт: статей, монографій та підручників – у яких автор розкривав різні аспекти педагогіки. Окремі теоретичні засади формування педагогічної культури як основи педагогічної майстерності вчителя розглядали також й інші дослідники, а саме: С. Аржанухіна, Н. Байдюк, В. Балтремус, І. Бартенева, Г. Бигар, Л. Ващенко, І. Ведмеденко, М. Галатюк, Ю. Галатюк, А. Гейдел, О. Гречаник, О. Дудников, Б. Кришук, І. Литвин, М. Лісовий, І. Піц, А. Попелишкіна, Л. Романишина, О. Студенець, К. Ткаченко, Я. Цзінвень, В. Цина, Ю. Шпаляренко. Разом з тим, результати проведеного аналізу наукових публікацій дозволяють констатувати, що незважаючи на значний інтерес до зазначеної проблематики, у науковій літературі

все ще простежується відсутність єдиних підходів до визначення сутності, структури та функцій педагогічної культури в контексті її впливу на педагогічну майстерність, що робить відповідні питання відкритими для майбутніх досліджень.

Ще з ХХ століття проблематика розвитку професійної майстерності вчителів та їх педагогічної культури зокрема була предметом дослідження як з боку науковців, так і практиків педагогічної галузі. Однак у сучасних умовах стрімких соціокультурних змін та цифровізації освіти, коли роль педагога суттєво трансформується і він виступає не лише як джерело знань, а й як вихователь, наставник і організатор освітнього середовища, що забезпечує всебічний розвиток особистості учнів нового покоління, питання формування його педагогічної культури стає все більш актуальним та вимагає подальшого комплексного вивчення з урахуванням нових викликів та освітніх реалій.

Мета статті – комплексно дослідити теоретичні засади формування педагогічної культури як основи педагогічної майстерності вчителя в сучасному освітньому середовищі.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- проаналізувати підходи до вивчення проблеми формування педагогічної культури як основної складової педагогічної майстерності вчителя у науковій літературі;
- розкрити зміст та особливості поняття «педагогічна культура»;
- визначити структуру, види та функції педагогічної культури вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом усієї історії людства соціальний статус учителя та вимоги до його професійних компетентностей постійно еволюціонували, відображаючи суспільні цінності та культурно-історичні особливості конкретної епохи.

У період античності ця професія здебільшого не мала високої соціальної ваги та вважалася скромною. У Давньому Римі, наприклад, шкільне викладання розглядалося здебільшого як ремесло, у рабському комерційному розумінні, і було низько оплачуваним. За словами Л. Маккормак, у 301 році н. е. робота вчителя початкових класів (litterator), яка не потребувала спеціальної освіти, оплачувалася лише у розмірі 50 денаріїв на місяць з одного учня, тоді як бушель пшениці (приблизно 35 літрів) коштував 30 денаріїв. Зі свого боку, grammaticus – викладач вищого рівня – отримував 200 денаріїв, і лише вчитель риторики (rhetor), який мав володіти глибокими знаннями й досвідом, міг розраховувати на крашу винагороду. При

цьому пропорційно до збільшення заробітної плати ускладнювалися і обв'язки. Так, основними завданнями вчителя, що викладав для учнів початкового рівня, було навчити їх писати, читати та рахувати. На другому рівні освіти педагог (*grammaticus*) вже мав допомогти вдосконалити навички письма і говоріння та донести базові знання з грецької мови, музики, філософії, астрономії та природознавства. І нарешті *rheter* формував у своїх учнів уміння публічних виступів, ознайомлював із основами римського права та політики, а також викладав географію, літературу, міфологію та інші дисципліни [1]. Однак спільним для них усіх залишалося те, що вчитель виступав не лише провідником знань, а й носієм моральних цінностей, формуючи культуру поведінки, мислення та світогляд учнів. Це підтверджується, зокрема, тим, що, як дослідила Л. Маккормак, римські педагоги, попри обмеженість у матеріальному забезпеченні, практикували вправи на переписування речень, які, згідно з працею Квінтіліана «*Institutio Oratoria*», мали містити моральний урок для дитини, щоб «враження, справлене на її несформований розум, сприяло формуванню її характеру» [1].

З часом ставлення до вчителів поступово змінювалося: хоча нерідко подекуди ця професія залишалася не надто престижною, у багатьох країнах педагогів почали сприймати як духовних провідників та творців світогляду і ціннісних орієнтирів молодого покоління. Зросло й усвідомлення того, що робота вчителя потребує не лише глибокої ерудиції, а й особливих особистісних якостей (людяності, тактовності, емпатії, здатності надихати та вести за собою), які й визначають його здатність впливати на формування особистості учня. У своїх роботах вітчизняні педагоги ХХ-початку ХХІ століття поєднання таких якостей часто називали «мистецтвом виховання» (В. Сухомлинський) [2] або ж «вчительським хистом» (І. Зязюн) [3], проте згодом у науковій літературі закріпилося поняття «педагогічна майстерність» – уміння не тільки передати знання, але й «здатність до професійної рефлексії, ефективної взаємодії з учнями та до творчого використання сучасних освітніх технологій і методик» [4].

У контексті поглибленого вивчення сутності педагогічної майстерності вітчизняні дослідники все більше почали акцентувати увагу на тому, що це поняття набуло статусу однієї з ключових професійних характеристик педагога, а Л. Ващенко навіть визначила її як один із критеріїв, «за якими можна оцінити професійну діяльність вчителя біології» [5]. Такий науковий інтерес до цієї категорії, особливо протягом останніх років, на нашу думку, є закономерним та пояснюється, передусім сучасними умовами цифрової трансформації освіти та соціокультурними змінами, пов'язаними із появою нового покоління учнів – так званого покоління альфа – дітей, народжених після 2010 року. Відповідно до результатів дослідження зарубіжних учених Р. Зіатдінова та Дж. Кіллерс, «стиль навчання покоління альфа значною мірою пов'язаний із технологіями» [6], які сьогодні забезпечують доступ до необмеженого

інформаційного простору та нових форматів освітньої взаємодії. Відтак ефективність навчального процесу для таких здобувачів визначається не лише змістовністю матеріалу, а й здатністю педагога впроваджувати емпіричні методи, гейміфікацію, моделі спільного створення знань, а також формувати навички критичного осмислення та інтерпретації інформації, а не просто її споживання [6]. З огляду на це, педагогічна майстерність вчителя, яка може проявлятися і в умінні «створювати атмосферу співпраці та спільної творчості в класі» [6], справді, як стверджують І. Литвин, Н. Байдюк, К. Ткаченко, стає провідною «характеристикою високого рівня педагогічної діяльності» [7] у навчанні покоління, для якого цифрові технології є не просто інструментом, а звичним середовищем соціалізації.

Разом з тим, як доречно зазначають Я. Цівнень та І. Ведмеденко, педагогічна майстерність як комплексна компетентність формується внаслідок поєднання таких її складових, як-от: знання, навички, цінності та педагогічна культура [8, с. 151]. При цьому ми вважаємо, що остання є не просто одним із компонентів професійної майстерності вчителя, а її основою, що визначає загальний світогляд педагога, його морально-етичні переконання та професійну спрямованість. Підтвердженням наведеного є, зокрема, і те, що цінність педагогічної культури для формування педагогічної майстерності добре усвідомлював і класик української педагогічної думки В. Сухомлинський, який у своїх працях наголошував на цьому та заперечував обмежене трактування професійної майстерності лише як професіоналізму вчителя [9].

І хоча «Український педагогічний словник» С. Гончаренка і не містить визначення поняття «педагогічна культура» [10], у науковій літературі воно не є новим. Чимало вітчизняних учених, наприклад, Т. Алексеєнко, М. Васильєва, В. Гриньова, О. Кобенко, Н. Лисенко, О. Рудницька, Т. Сидоренко, ще наприкінці ХХ століття досліджували окремі аспекти її становлення і розвитку в учителів. Сучасні науковці продовжують вивчення цієї проблематики, але вже переважно в контексті трансформації освітнього простору, цифровізації навчального процесу та зміни ціннісних орієнтирів суспільства, а тому нині склалося багато різних підходів до тлумачення терміну «педагогічна культура», що свідчить про його теоретичну складність і практичну значущість у професійній діяльності освітян.

Так, одним із поширених у сучасній науці є насамперед особистісно-психологічний підхід, у межах якого педагогічна культура розглядається не лише як інструмент професійної діяльності педагога, а й як її глибинна духовно-моральна основа. Представниками цього підходу є, приміром, М. Лісовий і В. Балтремус, які розглядають досліджуване поняття як «гармонію високорозвиненого педагогічного мислення, знань, почуттів і професійної творчої діяльності, що сприяє ефективній організації педагогічного процесу» [11].

Натомість, на думку І. Бартеневої, під педагогічною культурою варто розуміти «інтегральну

характеристику професійної діяльності вчителя, яка відображає його здатність ефективно здійснювати педагогічну діяльність у сучасних умовах». Схожу дефініцію висвітлено і у дослідженні А. Попелишкіної та В. Цини, відповідно до якого цей термін тлумачиться як «система ціннісних орієнтацій, норм, що практично впроваджуються у професійній діяльності фахівця, створюють сприятливі умови в процесі фахової діяльності для самореалізації та саморозвитку особистості» [7]. Аналіз наведених визначень демонструє, що підхід, якого притримуються І. Бартенєва, А. Попелишкіна та В. Цина, можна назвати функціонально-професійним, оскільки його основою є трактування педагогічної культури не стільки як сукупності внутрішніх якостей педагога, скільки як показника рівня професійної компетентності, що безпосередньо впливає на результативність його діяльності. Тобто педагогічна культура в розумінні І. Бартенєвої, А. Попелишкіної та В. Цини слугує інтегруючим критерієм якості виконання професійних функцій в освітньому середовищі.

На окрему увагу заслуговують і концепції М. Галатюка, Ю. Галатюка і О. Гречаник, які при поясненні змісту та суті відповідного поняття зосередилися передусім на його структурі. Зокрема, М. Галатюк та Ю. Галатюк зазначили, що педагогічна культура являє собою «інтегративну систему, процес і результат самоорганізації та еволюціонування освітнього простору, що інтеріоризуються у компетентнісний досвід педагога». Водночас О. Гречаник підкреслила, що педагогічна культура, по-перше, «є інтегративною характеристикою педагогічного процесу, що включає єдність об'єкта, суб'єкта, змісту, механізму, системи та цілей», а по-друге може розглядатися як «складова професійної культури, суб'єктом якої є професійні педагоги» [5]. Окреслені дефініції дають підстави виокремити наявність у сучасній науково-педагогічній літературі і структурно-системного підходу до визначення поняття «педагогічна культура», характерною ознакою якого є намагання представити досліджуваний термін не лише як цілісну професійну характеристику вчителя, але і як багатоаспектне явище, що має складну внутрішню структуру.

Попри те, що кожна із описаних вище дефініцій репрезентує ті чи інші грані педагогічної культури, вважаємо найбільш повною серед них саме ту, яка була запропонована М. Лісовим і В. Балтремусом, оскільки вона комплексно розкриває як когнітивні (мислення, знання), так і емоційні (почуття) та діяльнісні (творча діяльність) компоненти, одночасно акцентуючи увагу на ключовій функції – забезпеченні ефективної організації педагогічного процесу. Тобто визначення М. Лісового і В. Балтремуса містить ознаки особистісно-психологічного та функціонально-професійного підходу.

Однак, з метою інтеграції усіх трьох охарактеризованих раніше підходів, на основі проведеного аналізу трактувань різних вчених, пропонуємо визначати педагогічну культуру як інтегральну характеристику професійної діяльності

вчителя, яка як складова професійної культури відображає єдність об'єкта, суб'єкта, змісту, механізму, системи і цілей педагогічного процесу та проявляється у гармонійному поєднанні високорозвиненого педагогічного мислення, знань, почуттів і професійної творчої діяльності, сприяючи створенню необхідних умов для здійснення ефективної педагогічної діяльності, самореалізації та саморозвитку особистості.

Незважаючи на те, що у сформованому визначенні ми згадуємо лише основні прояви педагогічної культури (гармонійне поєднання високорозвиненого педагогічного мислення, знань, почуттів і професійної творчої діяльності), слід зазначити, що її внутрішня структура є більш розгалуженою та охоплює широкий спектр взаємопов'язаних компонентів. Так, згідно із дослідженням О. Дудникова, складовими педагогічної культури є «професійна компетентність, комунікативна культура, соціальна відповідальність, конфліктостійкість». Водночас Б. Кришук та Л. Романишина наголошують і на потребі виокремлення таких елементів, як «інтелектуальність, інтелігентність, ерудиція, інтерес до виховання, педагогічний досвід, критичний підхід до педагогічної діяльності, наполегливість, колективізм, розсудливість, цілеспрямованість, оптимізм» [3] тощо. Зі свого боку, С. Аржанухіна та А. Гейдел, як компонент сучасної професійно-педагогічної культури окремо виділяють і інноваційну діяльність [11]. Отже, структура педагогічної культури охоплює не лише професійні знання й уміння, а й інтегрує інтелектуальні, морально-етичні, комунікативні, емоційно-вольові та соціально значущі якості, які й формують особистість педагога.

Разом з тим, вважаємо за доцільне зазначити, що перелічені елементи можна систематизувати, об'єднавши їх у вісім груп складових (видів) педагогічної культури, визначених Г. Бигар, І. Піц та О. Студенець. Йдеться, зокрема, про: дидактичну, комунікаційну, мовленнєву і загальну культуру, культуру виховної діяльності і культуру мислення, моральну і естетичну культуру. Усі ці види педагогічної культури, за словами науковців, мають свої характерні риси та функції [7], що і дозволяє досліджувати їх як окремо, так і в сукупності. Наприклад, формування та розвиток загальної культури забезпечує становлення у вчителя системи світоглядних цінностей і життєвих орієнтирів педагога, впливає на свідомість і поведінку співрозмовника. Моральна культура регулює поведінку вчителя через впровадження моральних принципів і норм, а комунікативна культура, яка виражається у дотриманні «загальноприйнятих етичних вимог до спілкування» [7], виконує одразу кілька важливих функцій: інформаційну – забезпечує обмін знаннями, думками, почуттями за допомогою мови, символів і знаків; організаційну – сприяє налагодженню взаємодії; спонукальну – допомагає впливати на свідомість і поведінку співрозмовника [8].

З огляду на викладене, загалом у науковій літературі домінує підхід, згідно з яким педагогічна культура як цілісне поняття, що

охоплює професійні компетентності, морально-етичні переконання, комунікативні уміння, а також особистісні риси педагога, виконує такі функції:

- регулятивну – формує систему ціннісних орієнтирів, які спрямовують професійну діяльність учителя, забезпечуючи її відповідність основним педагогічним принципам, нормам і цілям;

- креативну (творчу) – передбачає постійне професійне самовдосконалення вчителя, що нерозривно пов'язане з розвитком його творчих здібностей;

- семіотичну (знакову) та аксіологічну, адже саме через педагогічну діяльність здійснюється передача молодому поколінню знань про культуру, суспільство та навколишній світ у формі знаків: символів, чисел та букв;

- функцію розвитку, що полягає у створенні умов для розкриття творчого потенціалу здобувачів педагогічних університетів у процесі їх професійної підготовки;

- функцію соціалізації – сприяє гармонійному входженню особистості в соціальне середовище та розвитку її здатності до конструктивної взаємодії у суспільстві;

- функцію оцінки – забезпечує усвідомлення майбутніми педагогами власного рівня сформованості педагогічної культури та важливості її постійного розвитку в процесі фахового становлення [6].

Наведені функції педагогічної культури є взаємопов'язаними й доповнюють одна одну, утворюючи цілісну систему, що забезпечує ефективність професійної діяльності вчителя, розвиток його творчого потенціалу та морально-етичних і комунікативних якостей. Приміром, функція соціалізації є визначальною для формування особистості майбутнього педагога як учасника освітнього процесу та носія суспільно значущих цінностей. Вона охоплює не лише процес адаптації до професійного середовища, а й опанування норм, правил і моделей поведінки у ньому. Водночас семіотична функція полягає у забезпеченні зрозумілої та доступної передачі знань, цінностей, соціального досвіду й культурних надбань через використання різноманітних мовних засобів, символів і візуальних образів. Саме завдяки їй зміст навчальних програм стає більш структурованим, зрозумілим і доступним для здобувачів освіти. Також через використання знакових систем педагогічна культура реалізує й аксіологічну функцію, спрямовану на передачу молоді моральних орієнтирів і цінностей, формуючи в учнів гуманістичні та світоглядні переконання.

Таким чином, реалізуючи свої ключові функції, педагогічна культура слугує фундаментом педагогічної майстерності вчителя, забезпечуючи цілісне поєднання професійних знань, цінностей та здатності до ефективної взаємодії з учнями, колегами і батьками.

Висновки та перспективи подальших розвідок напреду. Педагогічна майстерність неможлива без високого рівня педагогічної культури, адже саме вона визначає індивідуальний стиль роботи вчителя, його здатність створювати комфортне навчальне середовище та мотивувати учнів

до саморозвитку. І хоча в науковій літературі існує чимало різних підходів до визначення цього поняття, під час проведення дослідження нам вдалося систематизувати їх та сформувані власну дефініцію, згідно з якою педагогічна культура є інтегральною характеристикою професійної діяльності вчителя, яка як складова професійної культури відображає єдність об'єкта, суб'єкта, змісту, механізму, системи і цілей педагогічного процесу та проявляється у гармонійному поєднанні високорозвиненого педагогічного мислення, знань, почуттів і професійної творчої діяльності, сприяючи створенню необхідних умов для здійснення ефективної педагогічної діяльності, самореалізації та саморозвитку особистості. Тобто педагогічна культура охоплює собою систему професійних знань, морально-етичних орієнтирів, комунікативних умінь і творчого потенціалу вчителя, що проявляється через її види: дидактичну, комунікаційну, мовленнєву, моральну, естетичну і загальну культури, культуру виховної діяльності і культуру мислення. Водночас, виконуючи ключові функції – регулятивну, креативну (творчу), семіотичну (знакову) та аксіологічну функції, функції розвитку, соціалізації й оцінки – педагогічна культура формує підґрунтя педагогічної майстерності та забезпечує ефективність освітнього процесу.

Отже, високий рівень педагогічної культури вчителя є запорукою його ефективної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу (учнями, колегами і батьками), ключем до розвитку критичного мислення в здобувачів та формування в них стійких моральних цінностей.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. McCormack L.K.C. Roman Education. *World History Encyclopedia*. URL: <https://surl.ln/yuckje> (дата звернення: 12.06.2025).
2. Професійність учителя у спадщині вітчизняних педагогів XX ст. *ОСВІТА. UA*. URL: <https://surl.ln/nztcsq> (дата звернення: 12.06.2025).
3. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і перероб. Київ, СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
4. Шпаляренко Ю. А. Педагогічна майстерність викладача як чинник формування освітнього середовища, орієнтованого на студента. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2024. Вип. 101. С. 63-66.
5. Ващенко Л. Критерії та показники оцінювання професійної діяльності вчителів біології закладів загальної середньої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2025. № 1 (82). С. 74-85.
6. Ziatdinov R., Cilliers J. Generation Alpha: Understanding the Next Cohort of University Students. *European Journal of Contemporary Education*. 2021. № 10 (3). Р. 783-789.
7. Литвин І. М., Байдюк Н. В., Ткаченко К. О. Супервізія та інтервізія як ефективний інструмент педагогічної підтримки і професійного розвитку вчителя початкової школи. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2024. Вип. 9. С. 77-83.
8. Цзінвень Я., Ведмеденко І. О. Педагогічна майстерність учителя як основа ефективного навчання в умовах сучасних освітніх викликів. *Освітньо-науковий проєкт*. 2024. Вип. 7 (2). С. 149-159.

9. Луцюк А.М., Луцюк Ю.А. Василь Сухомлинський про сутність педагогічної майстерності. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 2. С. 74-78.

10. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.

11. Лісовий М.І., Балтремус В.С. Сутність педагогічної культури викладача ЗВО. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Вип. 72. С. 187-194.

REFERENCES

1. McCormack, L. K. C. (n.d.). (2025). Roman education. *World History Encyclopedia*. Retrieved June 12, 2025. URL: <https://surl.lu/yuckje>

2. Profesiinist uchytelia u spadshchyni vitchyznianskykh pedahohiv XX st. (2025) [Teacher's professionalism in the heritage of Ukrainian educators of the 20th century]. (n.d.). *Osvita.ua*. Retrieved June 12. URL: <https://surl.lu/nztcsq> [in Ukrainian]

3. Ziazun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F., et al. (Eds.). (2008). *Pedahohichna maisternist [Pedagogical mastery]* (3rd ed., revised and supplemented). Kyiv: SPD Bohdanova A. M. 376 p. [in Ukrainian]

4. Shpaliarenko, Yu. A. (2024). *Pedahohichna maisternist vykladacha yak chynnyk formuvannya osvithnoho seredovyscha, oriyentovanoho na studenta [Teacher's pedagogical mastery as a factor in forming a student-oriented educational environment]*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 101, 63–66. [in Ukrainian]

5. Vashchenko, L. (2025). Kryterii ta pokaznyky otsiniuvannya profesiinoi diialnosti vchyteliv biolohii zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Criteria and indicators for evaluating the professional activity of biology teachers in general secondary education institutions]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*, 1(82), 74–85. [in Ukrainian]

6. Ziatdinov, R., & Cilliers, J. (2021). Generation Alpha: Understanding the next cohort of university students. *European Journal of Contemporary Education*, 10(3), 783–789.

7. Lytvyn, I. M., Baidiuk, N. V., & Tkachenko, K. O. (2024). *Superviziia ta interviziia yak efektyvnyi instrument*

pedahohichnoi pidtrymky i profesiinoho rozvytku vchytelia pochatkovoi shkoly [Supervision and intervention as effective tools of pedagogical support and professional development of primary school teachers]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, 9, 77–83. [in Ukrainian]

8. Jingwen, Y., & Vedmedenko, I. O. (2024). *Pedahohichna maisternist uchytelia yak osnova efektyvnoho navchannia v umovakh suchasnykh osvithnykh vyklykiv [Teacher's pedagogical mastery as the basis of effective teaching under modern educational challenges]*. *Osvitno-naukovyi prostir*, 7(2), 149–159. [in Ukrainian]

9. Lutsiuk, A. M., & Lutsiuk, Yu. A. (2021). *Vasyl Sukhomlynskyi pro sutnist pedahohichnoi maisternosti [Vasyl Sukhomlynskyi on the essence of pedagogical mastery]*. *Akademichni studii. Seriya "Pedahohika"*, 2, 74–78. [in Ukrainian]

10. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Lybid. 374 p. [in Ukrainian]

11. Lisovi, M. I., & Baltremus, V. Ye. (2024). *Sutnist pedahohichnoi kultury vykladacha ZVO [The essence of pedagogical culture of a university teacher]*. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, 72, 187–194. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВОЛОЩУК Михайло – аспірант кафедри педагогіки і освітнього менеджменту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: формування педагогічної культури майбутнього вчителя.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VOLOSHCHUK Mykhailo – Postgraduate Student of the Department of Pedagogy and Educational Management Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Scientific interests: formation of the pedagogical culture of the future teacher.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 30.08.2025 р.

УДК 504.37.013

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-477-482

МАРТІН Аліна –

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8886-2585>
e-mail: tarapakamartin@gmail.com

ТЕХНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкрито теоретико-методологічні основи формування технологічної культури майбутніх учителів природничих дисциплін у системі сучасної педагогічної освіти України. Визначено, що технологічна культура є інтегративною характеристикою професійної готовності педагога, яка поєднує знання, уміння, досвід, цінності, мотиваційно-рефлексивні якості та здатність ефективно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, цифрові ресурси, лабораторне й експериментальне обладнання в освітньому процесі. На основі компетентнісного, діяльнісного й аксіологічного підходів уточнено структуру технологічної культури, яка охоплює когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний і ціннісно-ставісний компоненти. Обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування технологічної культури у майбутніх учителів природничих дисциплін: інтеграція технологій у зміст фахової підготовки, реалізація міждисциплінарних STEM-проектів, створення інноваційного освітнього середовища, розвиток рефлексивних умінь і формування мотиваційно-ціннісного ставлення до технологічної діяльності. Описано методи й форми роботи, серед яких - проєктне, проблемно-пошукове, дослідницьке навчання,